

LEDNICKIE SERC PAMIĄTKI

MUSEUM OF THE FIRST PIASTS AT LEDNICA
MUSAEUM PRIMORUM PRINCIPUM EX STIRPE PIASTEA IN LEDNICA

LEDNICA MEMORABILIA
OF THE HEART

A Folk Tale and Poems from the Mid-Nineteenth Century

Selected and introduced by
Andrzej M. Wyrwa

Second edition

MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY
MUSAEUM PRIMORUM PRINCIPUM EX STIRPE PIASTEA IN LEDNICA

LEDNICKIE SERC PAMIĄTKI

Legenda i wiersze z połowy XIX wieku

Wybór i wstęp
Andrzej M. Wyrwa

Wydanie II

BIBLIOTEKA STUDIÓW LEDNICKICH, tom XII
Seria D — Varia, tom 1

Lednickie serc pamiątki. Legenda i wiersze z połowy XIX wieku

Wydanie I, 2009

Wydanie II, zmienione i poszerzone, 2015

© by Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Lednica 2015

All rights reserved

Żadna część niniejszej publikacji ani też całość nie może być w jakiegokolwiek formie i jakiegokolwiek metodą powielana i przechowywana w jakimkolwiek systemie wyszukiwania informacji, ani przesyłana w żadnej formie za pomocą jakiegokolwiek środków elektronicznych, mechanicznych, fotokopii, nagrywania i innych.

Kolegium Redakcyjne Serii D

Andrzej M. Wyrwa (redaktor naczelny), Antoni Pelczyk (zastępca redaktora)

Wojciech Chudziak, Jarosław Jarzewicz, Marek Krężałek, Anna Wrzesińska

Paweł Sankiewicz (sekretarz)

Wydanie I opiniował do druku

prof. dr hab. Tomasz Jasiński

Tłumaczenia: Hanna Kossak-Nowocień, Grzegorz Żabiński (podpisy)

Adiustacja i korekta tekstów angielskich: Philip Earl Steele, Colin Phillips

Redakcja, korekta i organizacja produkcji: Hanna Kossak-Nowocień

Projekt okładki: Wojciech Kujawa

Opracowanie typograficzne, łamanie: Grzegorz Kalisiak | *Pracownia Liternictwa i Grafiki*

ISSN 1732-5471   ISSN 2081-2698   ISBN 978-83-61371-60-1

MUZEUM
PIERWSZYCH PIASTÓW
NA LEDNICY

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

Wydawca: Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy

www.lednica.pl

Druk i oprawa: Uni-Druk Luboń

SPIS TREŚCI

Wstęp (ANDRZEJ M. WYRWA)	7
PODANIE LUDU 1843 ROK / A FOLK TALE 1843	13
Podanie ludu o Lennej Górze pod Pobiedziskami.....	15
WIERSZE 1859 ROK / POEMS 1859	17
WACŁAW ZADORA ŁĄCZKOWSKI	
<i>Wspomnienia z Ostrowa Gnieźnianka</i>	19
IGNACY PIOTROWSKI	
<i>Dawno w popiołach</i>	23
REPRINTY WIERSZY WG BK 12 871 / REPRINTS OF THE POEMS AFTER BK 12 871	25
Bibliografia/Bibliography.....	33
Spis ilustracji	35
List of Illustrations.....	37
Lednica Memorabilia of the Heart. A Folk Tale and Poems (Summary).....	39
Autor/Author	41
Wydawnictwa Biblioteki Studiów Lednickich / Volumes of the Lednica Studies Library	43

Ostrów Lednicki od strony północno-wschodniej

Wstęp

Ostrów Lednicki, wielka wyspa na jeziorze Lednica — ongiś miejsce pełne życia, ruchliwe, cieszące się prestiżem, chlubiące monumentalnymi obiektami wzniesionymi w końcu X wieku przez pierwszych władców piastowskich — w wyniku splotu różnych wydarzeń (politycznych i militarnych) już w XI wieku zaczął tracić swoją pierwotną rangę. Czas stopniowo przyćmiewał jego blask. Szybko przebrzmiewała „tradycja mówiąca o je[go] znaczeniu, [...] nie doszła [ona] nawet czasów Długosza [XV w.], a następne pokolenia — jak pisano w 2. połowie XIX wieku — pełne życia, ruchliwe zawsze zajęte chwilą obecną, postępując torem wytkniętym według logiki myśli narodowej utrzymywały łączność ze swą przeszłością jedynie mocą żywych faktów, a mało się oglądały na martwe pamiątki, świadczące o ubiegłych wiekach” [P.A. 1875; WĘSIERSKI 1875]. Mijał czas i dopiero w połowie XIX wieku nastąpiła magiczna zmiana. Wśród potomnych rodziła się coraz większa potrzeba poznania korzeni, z których wyrosli. W tym czasie też stary Ostrów zaczął wychodzić z zapomnienia i odradzać się jak feniks z popiołów, ukazując powoli pierwotne oblicze, a zmurszałe, stojące na nim przez stulecia ruiny zaczęły na nowo opowiadać swą historię.

W 1843 roku Edward hrabia Raczyński, odnosząc się do ówczesnej, skromnej jeszcze wiedzy o *Wyspie na Jeziorze pod Lenną Górą* pisał, że tak jak „podanie gminne niesie [...] na tej wyspie Bolesław Chrobry miał zamek i gród, i że tu Ottona III przyjmował”¹. Te zdania pobudziły wyobraźnię wielkopolskiego ziemiaństwa i weszły w krąg zainteresowań ówczesnych historyków. Mityczność tego miejsca kształtowała też wyobraźnię miejscowego ludu. Wyrażało się to m.in. w różnych podaniach i legendach. Jedno z takich podań zostało opublikowane w „Przyjacielu Ludu” w 1843 roku [E.B. 1843]. Według autora, który je spisał, miało ono służyć „za dodatek do artykułu o wyspie Lennogórskiej”. Artykuł ten został zamieszczony w „Przyjacielu Ludu” kilka miesięcy wcześniej [RACZYŃSKI 1843b: 403, 404]².

---

¹ RACZYŃSKI 1843a: 375–376; przedruki z tegoż i komentarze do tych wiadomości patrz też RACZYŃSKI 1843b: 403, 404 (mapa wg E. Raczyńskiego), 405 (rycina wg E. Raczyńskiego).

² Przedruk fragmentu o Lennej Górze z książki *Wspomnienia Wielkopolski* [RACZYŃSKI 1843a: 375–376].

Najstarsze zdjęcie Ostrowa Lednickiego wykonane do opracowania Juliusa Kohtego z 1896 roku — widok na wnętrzu kaplicy od wschodu

W lednickich ruinach tkwił potężny ładunek emocjonalny, budujący tożsamość współczesnych, którzy po utracie własnej państwowości po rozbiorach Polski, a od ostatniego rozbioru minęło wówczas (w 1843 r.) już czterdzieści osiem lat, próbowali uchronić polskie społeczeństwo od wynarodowienia. Czyniono to między innymi przez ochronę pamiątek, które mówiły o chwalebnej tradycji Polaków, a nie „więzach” kładzionych przez zaborców „na znękaną naród”.

Przełomowym momentem w nowożytnych dziejach Ostrowa Lednickiego był rok 1856. Wtedy to bowiem Albin hrabia Węsierski herbu Belina (ur. 12 kwietnia 1812, zm. 21 września 1875)³, właściciel ziemski, żołnierz powstania listopado-

---

³ O Albinie Węsierskim herbu Belina patrz m.in.: Biblioteka Kórnicka [dalej BK], sygn. 12 871; obszernie na temat działań A. Węsierskiego patrz: FOGEL 1991: 9–10 i nn.; KWILECKI 1998: 79–84; SZLACHTA WYLEGITYMOWANA 2007: 756–757; wg badań — kwerend archiwalnych — prof. Witolda Molika biografię syna Albina Węsierskiego, Zbigniewa, można uzupełnić o następujący fakt: w księdze immatrykulacyjnej Uniwersytetu w Gryfii (Greifswald) jest wpis, że hr. Zbigniew Węsierski, ur. 23 kwietnia 1839,

wego odznaczony za udział w nim złotym krzyżem *Virtuti Militari*, mianowany w 1854 roku hrabią pruskim, podróżnik i miłośnik archeologii oraz wielki patriota, który sam siebie nazywał „odgrzebywaczem ruin”, po wykupieniu wyspy ze „starożytnymi ruinami” na ostrowie jeziora Lednica w 1856 roku, starał się je zabezpieczyć i uchronić dla potomności. Zaczął też czynić starania, aby szczegółowo rozpoznać dzieje tego miejsca. Wędrując po wyspie i prowadząc na niej różne wykopy „archeologiczne”, zbierał występujące tam zabytki. Ze swych znalezisk zaczął tworzyć kolekcję, która dała początek prywatnemu muzeum — „Muzeum Ostrowa Lednickiego” — w jego dworze w Zakrzewie.

Węsierski bardzo szybko nawiązał też kontakty z wybitnymi historykami tego czasu, między innymi z członkami Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego w Poznaniu, z doktorem Józefem Łepkowskim z Gabinetu Katedry Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Aleksandrem hrabią Przeździeckim, znakomitym warszawskim historykiem mediewistą (którego obok Albina Węsierskiego należy uznać za najznakomitszego orędownika spraw Lednicy), a także z Joachimem Lelewelem, a później z Marianem Sokołowskim, Władysławem Łuszczkiewiczem z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Karolem Libeltem i wieloma innymi. Ostrów odwiedzili też na przykład tacy archeolodzy, jak prof. Rudolf Virchow, Baeker Green z Londynu itd. [patrz CICIORA, WYRWA 2013: 75–81]. W wyniku tych działań Lednica stawała się coraz popularniejsza w kręgach elity intelektualnej. Informacje o niej pojawiały się z dużą częstotliwością w prasie wszystkich trzech zaborów. Sława wyspy rosła. Czytając artykuły z tamtych czasów i korespondencję Albina Węsierskiego oraz odpowiedzi na jego listy, odnosi się wrażenie, że trwała wówczas — tak jak dziś nazywamy podobne zjawiska — lednicomania⁴. Niezależnie od naukowców Ostrowem zainteresował się też m.in. Józef Ignacy Kraszewski, który wiadomości o nim zawarł w swojej *Starej Baśni* [patrz m.in. KRASZEWSKI 1879 i inne wydania; WYRWA 2012] oraz Jan Matejko, który na swoim obrazie *Zaprowadzenie chrześcijaństwa w Polsce*

---

syn hr. Albina Węsierskiego, studiował ekonomię w Akademii Rolniczej w Eldenie (połączonej z Uniwersytetem) od 6 grudnia 1858 do św. Michała 1860. Brak tam informacji, jakie szkoły wcześniej ukończył.

⁴ Obszerne informacje — korespondencję, wycinki z prasy — zawiera teczk materiałów archiwalnych Albina Węsierskiego w Bibliotece Kórnickiej w Kórniku, BK, sygn. 12 871 (cyt. kart zwartych w poszycie wg kopii fotograficznych oryginału wykonanych przez Bibliotekę Kórnicką, CD fot. w Archiwum Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy).

R.P. 965 przedstawił na Lednicy chrzest Mieszka [CICIORA, WYRWA 2013]. Z wizytą u hrabiego Węsierskiego zaczęło się pojawiać wielu gości z różnych zaborów, którzy zamierzali zobaczyć to święte wręcz dla Narodu Polskiego miejsce [szerzej patrz: WYRWA 2009].

Jedna z takich wizyt odbyła się w niedzielę 28 sierpnia 1859 roku. W gościnnych progach hrabiego Albina pojawiło się dwóch dzentelmenów, którzy zwiedzili Ostrów Lednicki i prawdopodobnie „muzeum” hrabiego. Przebywając w jego posiadłości w Imiołkach, jako podziękowanie za przyjęcie zostawili mu dwa napisane przez siebie w tym dniu wiersze. I choć autorzy nie wymienili w nich z imienia i nazwiska swojego gospodarza, to właśnie jemu były one dedykowane. Nazwali go „Czci godny[m] mąż[em]”, i tym, którego ręce chroniły to miejsce.

Ich poetyckie słowa stanowią drugą część niniejszego tomiku. Autorem pierwszego wiersza, zatytułowanego *Wspomnienia z Ostrowa Gnieźnianka*⁵, jak udało się nam ustalić, jest Wac[ław] hrabia Łącz[kowski] herbu Zadora z Łączkowiec. Natomiast drugi wiersz (bez tytułu) został napisany przez Ignacego Piotrowskiego z Kalisza⁶. Wiersze te nie są może poezją najwyższej próby, ale mają niepowtarzalny, romantyczny ładunek emocjonalny, o którym w 1878 roku pisało, że „poezj[a] [...], [taka] swemi kwiaty uwieńcza zamarłe ruiny”⁷.

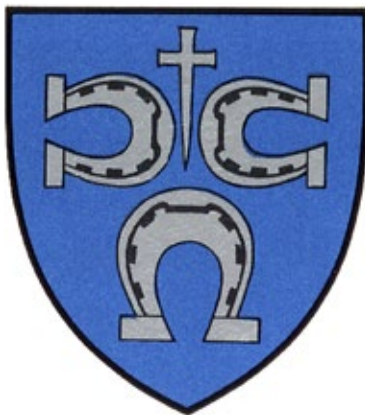
Zarówno w pierwszym, jak i w drugim wierszu, choć w pierwszym w znacznym większym stopniu, zawarty jest poetycki przegląd całej ówczesnej wiedzy o Ostrowie Lednickim, powtarzany wówczas nie tylko w prasie, ale i w wielu wywodach historyków, którzy w świetle bezkrytycznie cytowanych źródeł pisanych starali się budować historię tego miejsca. Z obydwu też, a szczególnie z pierwszego, bucha wręcz ogień patriotycznych uniesień, dumy ze świetnej przeszłości Ojczyzny, której wówczas nie było na mapie Europy, i zapewnienie, że owo dziedzictwo naszych piastowskich protoplastów, jak napisał Ignacy Piotrowski, „żyj[e] w naszych [ich] sercach pamiątkach”. Parafraza tych słów dała też tytuł niniejszej publikacji. Tomik kończą reprinty oryginałów drukowanych tu wierszy.

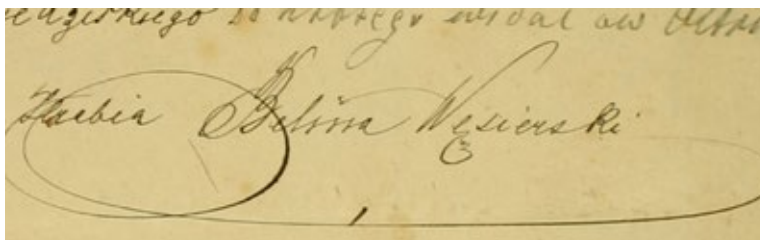
⁵ Występująca w tytule „Gnieźnianka” to Ostrów Lednicki — wyspa na jeziorze Lednica; nazwa ta w XIX wieku powtarza się w niektórych artykułach ówczesnej prasy i tygodników.

⁶ Na obecnym etapie badań nie udało się bliżej zidentyfikować tej osoby.

⁷ Niniejszy cytat nie odnosi się do publikowanych wierszy, ale oddaje charakter prezentowanej tu twórczości; cyt. za: RUINY brw.

Herb Belina Albina hrabiego Węsierskiego

Autograf Albina hrabiego Węsierskiego z brudnopisu artykułu do tygodnika „Warta” z 25 kwietnia 1875

Wiersze Wacława Łączkowskiego i Ignacego Piotrowskiego pierwszy raz ukazały się drukiem w 2009 roku — 150 lat po ich napisaniu (1859) oraz w 40. rocznicę założenia Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy (1969). Ich rękopisy zachowały się w spuściźnie archiwalnej po Albinie Węsierskim w poszycie akt przechowywanych w Bibliotece Kórnickiej PAN w Kórniku⁸.

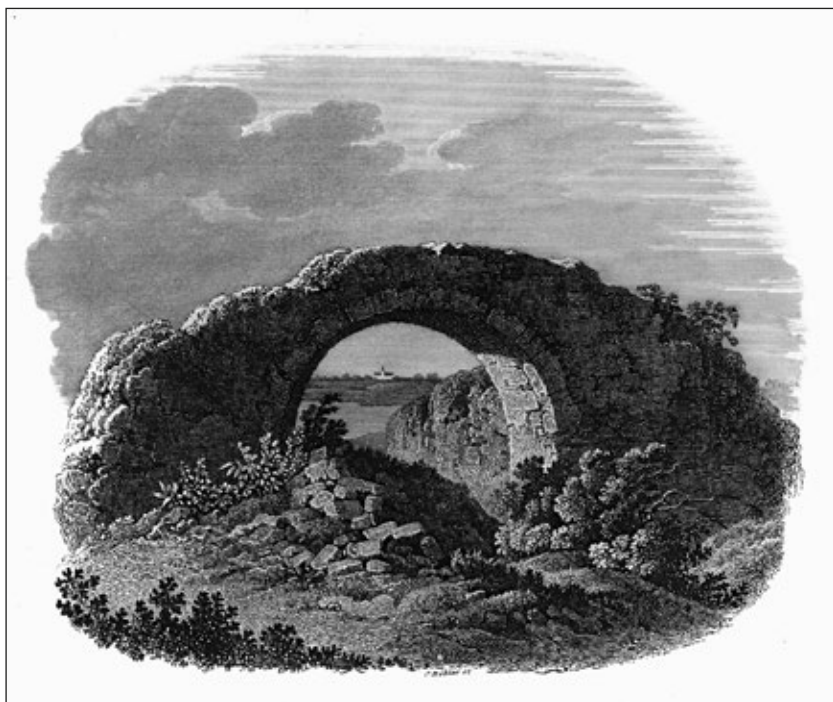
⁸ Biblioteka Kórnicka, poszyt akt: BK. sygn. 12 871, k. 22–25; bardzo serdecznie dziękuję prof. Tomaszowi Jasińskiemu, dyrektorowi Biblioteki Kórnickiej, za życzliwość i udostępnienie tych materiałów do druku; w wersji internetowej (Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, muzarp.poznan.pl) były one zamieszczone w nieco innym odczycie i innej identyfikacji autora pierwszego wiersza.

Zarówno podanie ludu, jak i wiersze publikujemy według ich pierwotnego zapisu i w takim samym układzie oraz z identycznymi znakami interpunkcyjnymi, jakie występują w oryginale. Zrezygnowano jedynie ze znaków diakrytycznych (é, ó) obowiązujących w ówczesnej ortografii. W druku zmieniono też pisane w rękopisie wierszy „J” jako „I” na „I”.

Oddając do rąk czytelnika niniejszy tomik, mam nadzieję, że mimo tak długiego dystansu czasowego dzielącego nas od napisania wierszy, jeszcze dziś, a może szczególnie właśnie dziś, mogą one uczyć, czym jest patriotyzm, miłość do przeszłości i świadoma ochrona naszego dziedzictwa narodowego, w tym przede wszystkim Pomnika Historii, jakim jest Ostrów Lednicki. Mam też nadzieję, że będą one jeszcze ciągle pokrzepieniem serc dla wszystkich, dla których Patria — Ojczyzna — stanowi wartość nadrzędną.

Andrzej M. Wyrwa

PODANIE LUDU 1843 ROK /
A FOLK TALE 1843

Ruiny palatium z arkadą na Ostrowie Lednickim

Podanie ludu o Lennej Górze pod Pobiedziskami

Było trzech braci Książąt polskich, którzy się po wielu latach dalekich wędrówek zjehawszy niespodzianie w jednym mieście wielkopolskiem i tam wzajemnie się *poznawszy*, gród ten nazwali *Poznaniem*. Puścili się później wspólnie w drogę, i miejsce, gdzie zajechali na popas, jako *po obiedzie* przezwane zostało *Pobiedziskami*. Osiedli potem ci trzej bracia na *Lennej górze*, gdzie mnogie złożyli skarby: pieczary, w której znajdują się dotąd, żaden śmiertelnik niezwiódził, — bo jej strzegą *czarne węże*, które niebacznym podróżnym gonią. Anibyś za żadne pieniądze uprosił przewodnika. Bywały tam i nabożeństwa, aby *złe* odegnąć, ale nadaremno, gdyż się nigdy nie udało mszy dokończyć; zawsze Księża czegoś zapomnieli, a za każdą razą skarb się głębiej zapadał. Razu ostatniego z szczególną się wybrali ostrożnością; wszystko przywieźli z sobą co do mszy potrzeba; ubiór zupełny, stół, marmur, mszał, ampułki, światło. Już Ksiądz kończył nabożeństwo i pobłogosławił, gdy w tem należało już tylko świece zgasić, aż tu nie ma szczypcy; ledwo się w tem spostrzeżono, gdy wraz *złe*, które mocą słowa Bożego nękanie, wyniosło było skarby aż pod ołtarz, okropnym zachichotało śmiechem, a skarb ogromny w bezdenną otchłań runął. Jest jeszcze wiadomość o tam[*t*]ecznem jeziorze, rozlewającym się od *Lennej*, alias *Lednej góry*, aż po za wieś Rybitwy, że użytek z tegoż jeziora na trzy części był podzielony przez Króla Jagiellończyka; w jednej dla starosty pobliskiego; w drugiej dla dziedzica Rybitw; w trzeciej dla Biskupa poznańskiego, skarżącego się na brak ryb.

E.B.

WIERSZE 1859 ROK /
POEMS 1859

„Na jeziorze Lednicy leżała wyspa, ostrów święty, do którego z dala, od Wisły nawet, od Łaby, od Odry przychodzili z ofiarami, po wróżby i rady pielgrzymi [...] naówczas gęstym gajem i zaroślami okryty” — Józef Ignacy Kraszewski, *Stara baśń*; rys. Elwiro Michał Andriolli

Herb Zadora

I

Wspomnienia z Ostrowa Gnieźnianka

Smutny Ostrowie, wśród wodnej topieli,
Co wytrzymujesz z burzami zapasy,
kilkowiekowy dziś nas przeciąg dzieli,
Jak Twoje świetne przekwitnąłeś czasy;
    A nawet dawniej już Twą piękność znali
    Starzy poganie, bo na tej dąbrowie,
    Bogini Lednej cześć swą oddawali:
    Z tąd Lednogórskie Jezioro się zowie. —
Dziś tylko szczątki Świątyni w rozkopie
I reszty ruin starego Zamczyska,
Gdzie nie raz czaszka ludzka się wykopie,
Smutne pomniki Twego uroczyska.

Ułamki broni, naczynia skruszone;
Albo zęb Tura sponadbrzeżnych lasów,
Fala Jeziora na brzeg wyrzucone,
Są nieme świadki, twoich świetnych czasów.
Ale wędrowcze! jeśli wśród zadumy,
Chcesz coś odgadnąć? przychodź tu z wieczora,
Abyś podслуchał nadbrzeżnych traw szumy —
Jak rozmawiają z falami jeziora.

Bo na tej wyspie, wszystkie zioła trzciny,
Na pniach tych samych prababek wznoszą się,
Co w pełni życia znały te ruiny,
I jedne drugim wciąż to powtarzają. —
Lud z bliskich wiosek chodzi tu na zwiady,
I widzą ognie, słyszą ludzkie gwary,
Szczęki oręzą, hałasy biesiady,
Jakieś w koronach migają się mary —

Bo tu wieść dawna między gminem krąży,
O tronie złotym zakopanym w ziemi;
Więc w tej ufności każdy tu z nich dąży
Że się odkryje błyskami swojemi.

Dzieje też mówią o tronie Karola
Wielkim zwanego, co był w Akwizgranie,
Co Otton Cesarz przysłał go dla króla,
Chcąc uczcić przez to, Jego panowanie;
I nie dziw, bo tu nasz Bolesław Chrobry,
W którego rządach jaśniała Korona,
Lubił się bawić, a jako Pan dobry
Tutaj ugaszczał Cesarza Ottona.

Swej wspaniałości dawał mu dowody,
Bo jak zwiedzał grób, Wojciecha świętego;
Bosemu, zasłał sukmem dla wygody,
Dwie mile drogi, do Gniezna samego. —
    A nawet może, gdzie tych gruzów kupy,
    Gdzie ze swym gościem razem zabawiali,
    Pierwszą myśl powziął wbijać owe słupy
    Na znak graniczny, w Ossie, Dnieprze, Sali. —
On tu po bojach sobie odpoczywał,
Ow sławny szczerbiec, tu do pochew składał,
Tu znoje trudów, w Jeziorze obmywał,
I błogich rządów zamiary układał.
    Oj! gdybyś wiedział, bohaterze Królu,
    Jak Twą gościnność Niemcy odpłacili,
    Ile przynieśli Nam nieszczęść i bólu,
    Pewnoby wina s Tobą tu nie pili. —
Lecz naszych królów zalety są godne,
Bo znów Jan trzeci, swą dzielną prawicą,
Wybawił z więzów to plemie wyrodne,
Pobiwszy Turków pod Jego stolicą.
    A dziś podstępem, obłudą i zdradą,
    Tych samych Królów stolicę zasiedli,
    I na znękany naród więzy kładą:
    Za to żeśmy ich z upadku wywiedli: —
To wieczna plama! tej nigdy nie zmyją,
Bo co raz bardziej do serca się zbliża,
I choć dziś czelnie między nami żyją,
Lecz wiedzą dobrze że Ich to poniża. —

I na tej wyspie zgłiszczą obrażone,
Były deptane nieprzyjaźną nogą
Ale przez godną rękę odkupione,
Jeszcze zajaśnieć w potomości mogą. —
Czci godny Mężu! co w szlachetnym czynie,
Chronisz te miejsca, kosztem i zachodem
Niechaj Twa pamięć świeci w tej ruinie,
Wdzięczność Ci składam wraz z całym Narod[em]

Wac[ław] Zadora. Łącz[kowski]

pisano w Imiolkach po zwiedzaniu wyspy
d[nia] 28. Sierp[nia] 1859.

II

[Dawno w popiołach]

Dawno w popiołach Bolesławy nasze,
Co to na wrogach szczerbili pałasze,
Lecz żyją w naszych sercach pamiątkach,
A tego dowód, tu w odkrytych szczątkach.
Dzięki Tej ręce co ich chronić chciała
Od znisty czasu, i nam przechowwała.

d[nia] 28–8–[18]59.

Ign[acy] Piotrowsk[y]
z Kalisza

„W tym miejscu, gdzie się na ostrów Lednicę przeprawiali pielgrzymi do chramu idąc, na wzgórzu nad jeziorem stało chat kilka, między którymi najprzedniejszą była zdunowa chałupa Mirsza” — Józef Ignacy Kraszewski, *Stara baśń*, rys. Elwiro Michał Andriolli

REPRINTY WIERSZY WG BK 12 871 /
REPRINTS OF THE POEMS AFTER BK 12 871

Wspomnienie z Ostrowu
Gnieźniańska.

Smutny Ostrowie, wśród wodnej topieli;
 Co wytrzymujesz z burzami zapasy,
 Kilkowielkowy ktoś nas przeciąg obli,
 Jak Twoje święte prochwistugęś wraży;
 A nawet dawniej już Twoją przekońi znali
 Stary pogańc, bo na tej' iżbrowie,
 Bogini Lednej, cesi' węg' oddawali:
 Złęd Lednogyorkie Jeriore sig rowie.
 Dziś tylko szczątki świętyni w rockapie
 Z restry ruin starego zamorytka,
 Gdzie nie raz wrażka luitka sig wykopia,
 Smutne pomniki Twozo uroczytka.
 Utamki bronu, nawygnia skowronie;
 Albo rąb Twoa sponadbrerinych lasów;
 Szczę Jeriore na brzeg wyprucione,
 Są nicie świętki, Twoich świętych wraśów.
 Ale wzdrowze, jeśli wśród radumy,
 Chcisz coś odgadzi? przychodź tu z wiezora,
 Abyś' podtuchał nadbrerinych staw wrumy-
 Jak rozmawiają z kalami Jeriore.
 Pko na tej'

Bo na tej wyspie, wryłtkie riota trziny,
Na pniach tych samych prababek wraitają,
Co w pełni życia ruaty te ruiny,
I jedne drugim wiążą to powtarzają -
Lud z blizkich wiosek chazi tu na zwiaady,
I wiada ognię, styra lurbkie gwazy,
Szynki orzka, katasy biciaady,
Jakies w koronach migaja się mary -
Bo tu wieci dawna między grunem krogiz,
O kronie złotym zakopany w ziemi;
Wię w tej ufności kandy tu z nich dzry
Ze się odkryje blyskami sawojemi.
Dzieje też mowiz o kronie karota
Kuselkim zwawego, co był w Akwiszgrawie,
Co Ottou Cesare przytad go dla krola,
Chyż uwrze powr to, jego panowanie;
Jmnie diw, bobu narz Bolesław Chrobry,
W którego ryzach jasnata korona,
Lubit się bawii, a jako Pan Dobry
Tutaj ugawicrat Cesara Ottoua.
Swiej wspanialosci dawat mu dowody,
Bo jak zwiekrat grób, Wojciecha swiętego,
Prosemu, zastad suknen dla wygody,
Swie nite drugi, do Zniczna samego. -
Anawet -

A nawet może, gdzie byś grucio kupy,
 gdzie ze wymi gościem razem zabawiali;
 Pierwszą myśł powięt wbiłai owe stapy
 Na rwał graniczny, w Ossie, Dnieprze, Sali. —

On tu pobojacth sobie odpowrywał,
 Ow stawny szerskie, tu do potchew układł,
 Tu ruzje kradów, a jeniome obunwał,
 I otogich mgdów zaniary układł.

Oj, gdybyś wieścił, bokatyre królu,
 Jak zwę gościnnosi Kiemy odpłacili;
 Ie przynicili nam nieszczęci i bólu,
 Pewnohy wina s kół tu nie pili: —

Lez narzech królów zalety są godne,
 Bo znów Jan Ircii, swę dziełne prawicy,
 Wybawit z wiczrów to plemie wyrodne,
 I obiwry kuzkoi pod jego stolicę.

A dis' podstępcem, obtudę i zdradę,
 Tych samych królów stolicę raziedli;
 I na ruzkany naród wiczry kładę:

Za to resmy uś z upadku wywicili: —
 To wieczna plama. 'tę nigdy nie zmyję,
 Bo co raz bardziej do serca się zbliza,
 I choci' dis' wczelnie między nami rycję,
 Lez wiedzę dobre że jst to powira. —

I na tej wyspie

J na tej wysepie zgliszca obratione,
Byty septane nieprzyjajung nozq,
Ale proix godny rękę odkupicione,
Jazere zajaśnieć w potomnoii nozq. —

Exi godny myiu. co w szlachetnym crynie,
Chronisz to miejsce, kowtem i rachadene,
Niekraj kwa panice świeci w tej ruinie,
Widziemoń Ci szkodam wrar szatym Haro.

Mac. Ladora. L. 1839

pisano w Lmiedkach po zwiedzeniu wysep

z 23. lipca 1839.

Dawno w popiołach Bolesławy nare,
Co to na wrogach szwercibili patnere,
Luz rzyje w naszych sercach pamiętkach,
A tego dowód, tu w odkrytych szwercach.
Biedzki tej rze w ich chronię chciata
Od zniszty czasu, i nam pererbowata.

h 28-2-59.

Jgn. Piotrowska
z Kalliera

Widok Ostrowa Lednickiego z lat pięćdziesiątych XX wieku, przed rozpoczęciem kompleksowych badań archeologicznych

Bibliografia/Bibliography

Źródła

BK — Polska Akademia Nauk Biblioteka Kórnicka, BK, sygn. 12 871.

Literatura

CICIORA B., WYRWA A.M.

2013 *Zaprowadzenie chrześcijaństwa w Polsce. Krótkie studium obrazu Jana Matejki „Zaprowadzenie chrześcijaństwa R.P. 965”*, Dziekanowice–Lednica.

E.B.

1843 *Podanie ludu o Lennej górze pod Pobiedziskami*, „Przyjaciel Ludu” 2 września, 10, s. 78.

FOGEL J.

1991 *Pompeja Polska. Z dziejów archeologii wielkopolskiej XIX wieku: działalność Albina hr. Węsierskiego i Zbigniewa hr. Węsierskiego-Kwileckiego*, Poznań.

KOHE J.

1896 *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen*, Bd. III: *Die Landkreise des Regierungsbezirks Posen*, Berlin [Ostrów Lednicki: 275–277].

KRASZEWSKI J.I.

1879 *Stara baśń*, Warszawa.

KWILECKI A.

1998 *Ziemiaństwo wielkopolskie*, Warszawa.

P.A.

1875 *Czem był Ostrów Lednicki? (Nowe przypuszczenia)*, „Warta. Tygodnik poświęcony nauce, rozrywce i wychowaniu” 30 maja, 48, s. 381–383.

RACZYŃSKI E.

1843a *Wspomnienia Wielkopolski to jest województw poznańskiego, kaliskiego i gnieźnieńskiego*, t. 2, Poznań.

1843b *Wyspa na jeziorze pod Lenną górą*, „Przyjaciel Ludu” 17 czerwca, R. 10, 51.

RUINY

[brw.] *Ruiny na Ostrowie Lednickiego jeziora*, „Kronika Rodzinna” t. 6, nr 22, s. 754–755.

SZLACHTA WYLEGITYMOWANA

2007 *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, opracował E. Sęczys, przygotował do druku S. Górzyński, Warszawa.

- SZYMAŃSKI J.,
1993 *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa.
- WĘSIERSKI [A]., HRABIA BELINA
1875 *Czem był Ostrów Lednicki? (Nowe przypuszczenia)*, „Warta. Tygodnik poświęcony nauce, rozrywce i wychowaniu” 25 kwietnia, 43, s. 427–428.
- WYRWA A.M.
2009 *Lednicka Custodia Memoriae. 40-lecie Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. Introductio, w: Custodia Memoriae — Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. XL lat istnienia (1969–2009)*, red. A.M. Wyrwa, Lednica.
2012 Słowo z Lednickiej Custodii w 200. rocznicę urodzin „Ojca powieści polskiej”, „Entuzjasty idylli prasłowiańskiej” [J.I. Kraszewskiego], w: Chram Boga Nii na Ostrowie Lednickim. Świat wierzeń w Starej Baśni J.I. Kraszewskiego, Lednica, s. 5–10.

Spis ilustracji

Okladka

Herb Zadora; wg SZYMAŃSKI 1993: 297-298

- s. 6 Ostrów Lednicki od strony północno-wschodniej; zdjęcie lotnicze, fot. Włodzimierz Rączkowski (Archiwum MPPnL)
- s. 8 Najstarsze zdjęcie Ostrowa Lednickiego wykonane do opracowania Juliusa Kohtego z 1896 roku — widok na wnętrze kaplicy od wschodu; KOHTE 1896: ryc. 179
- s. 11 Herb Belina Albina hrabiego Węsierskiego; SZYMAŃSKI 1993: 78-79
- s. 11 Autograf Albina hrabiego Węsierskiego z brudnopisu artykułu do tygodnika „Warta” z 25 kwietnia 1875; BK 12 871, k. 308; druk tegoż: WĘSIERSKI 1875
- s. 14 Ruiny palatium z arkadą na Ostrowie Lednickim; wg litografii C. Döblera SC, RACZYŃSKI 1843a
- s. 18 KRASZEWSKI 1879, cytat: 173-174, rycina: 169, rys. E.M. Andriolli (1878)
- s. 19 Herb Zadora; SZYMAŃSKI 1993: 297-298
- s. 23 KRASZEWSKI 1879, cytat: 260, rycina: 260, rys. E.M. Andriolli (1878)
- s. 31 Widok Ostrowa Lednickiego z lat pięćdziesiątych XX wieku, przed rozpoczęciem kompleksowych badań archeologicznych; fot. ze zbiorów Tomasza Szymańskiego

List of Illustrations

Cover

Zadora coat of arms; after SZYMAŃSKI 1993: 297-298

- p. 6 Ostrów Lednicki from the north-east; aerial photo, photo Włodzimierz Rączkowski (Archive of the Museum of the First Piasts at Lednica)
- p. 8 Earliest photo of Ostrów Lednicki, made for the work of Julius Kohte from 1896 — view on the interior of the chapel from the east; KOHTE 1986: fig. 179
- p. 11 Belina coat of arms of Albin Count Węsierski; SZYMAŃSKI 1993: 78–79
- p. 11 Autograph of Albin Count Węsierski from a rough copy of a paper for the “Warta” weekly from 25 April 1875; BK 12 871, chart 308; printed in: WĘSIERSKI 1875
- p. 14 Ruins of the palatium with an arcade in Ostrów Lednicki; after a lithograph of C. Döbler SC, RACZYŃSKI 1843a
- p. 18 KRASZEWSKI 1879, quotation: 173–174, illustration: 169, drawing E.M. Andriolli (1878)
- p. 19 Zadora coat of arms; SZYMAŃSKI 1993: 297–298
- p. 23 KRASZEWSKI 1879, quotation: 260, illustration: 260, drawing E.M. Andriolli (1878)
- p. 31 View of Ostrów Lednicki from the 1950s, before the beginning of comprehensive archaeological works; photo from the collection of Tomasz Szymański

Lednica Memorabilia of the Heart. A Folk Tale and Poems

Summary

A folk tale and two poems from the mid-nineteenth century are published in the present small volume, volume I of series D from the *Biblioteka Studiów Lednickich* (the Lednica Studies Library), entitled *Lednickie serc pamiątki* (Lednica Memorabilia of the Heart). The legend entitled *Podanie ludu o Lennej górze pod Pobiedziskami* (A Folk Tale about Lenna Mountain near Pobiedziska) dates back to 1843, when it was printed in “Przyjaciel Ludu” (The Folk’s Friend). The hitherto unpublished poems were written on August 28, 1859. It has been established that Wac[ław] count Łącz[kowski] of the armigerous Zadoras of Łączkowice is the author of the first poem, entitled *Wspomnienia z Ostrowa Gnieźnianka* (Recollections from Gnieźnianka Holm). The second poem (untitled) was written by Ignacy Piotrowski of Kalisz. Both poems, especially the first one, include a poetic and uncritical review of the whole body of knowledge on Ostrów Lednicki (Lednica Holm) existent at that time. The island was the site of a mighty, fortified stronghold that in the second half of the tenth century boasted sacral architecture (including a Romanesque rotunda and a wooden church). These facilities also served as a palace for the first rulers of the Piast dynasty—namely, Mieszko I and King Boleslaus the Valiant (Bolesław Chrobry). The stunning ruins of these buildings have survived to the present day.

Both of the poems, most notably the first one, swell with patriotic thoughts and pride in the glorious past of Poland, a country which at that time (mid-nineteenth century) had been absent from the map of Europe since the partitions of 1795—and would remain absent until 1918. Our slender volume concludes with reprints of the original versions of these poems. Their manuscripts have been preserved in the archival papers of Albin Węsierski (the owner of Lednica Holm from 1856), in the group of the sewn files stored in the Kórnik Library (Biblioteka Kórnicka) in Kórnik (BK catalogue number 12 871, pages 22–25).

Autor/Author

Andrzej M. Wyrwa
Instytut Historii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
i
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
sekretariat@lednica.pl

WYDAWNICTWA BIBLIOTEKI STUDIÓW LEDNICKICH / VOLUMES OF THE LEDNICA STUDIES LIBRARY

Biblioteka Studiów Lednickich to seria wydawnicza Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy (MPPnL) ukazująca się od roku 1991. Od 2009 roku składa się z pięciu typów publikacji o zróżnicowanym zakresie merytorycznym:

seria A — publikacje okazjonalne, odnoszące się do szeroko pojętej problematyki MPPnL;

seria B1 Fontes — monografie źródeł pisanych i katalogi zbiorów z kolekcji archeologicznych od średniowiecza do czasów nowożytnych;

seria B2 Fontes — katalogi zbiorów etnograficznych z kolekcji Wielkopolskiego Parku Etnograficznego;

seria C Dissertationes ad fontes spectantes — monografie najważniejszych zabytków ze zbiorów MPPnL;

seria D Varia.

Lednica Studies Library is a book series of the Museum of the First Piasts at Lednica (MFPL) and it has been issued since 1991. Since 2009 it has included five types of publications of diversified merits-related scope:

A series — occasional publications covering a vast array of issues related to the MFPL;

B1 Fontes series — monographic volumes of written sources and catalogues of artefacts of archaeological collections from the Middle Ages to the modern age;

B2 Fontes series — catalogues of ethnographic collections from the Wielkopolska Ethnographic Park;

C Dissertationes ad fontes spectantes series — monographic volumes of the most important relics within the collections of MFPL;

D Varia series.

- T. I. *Wstęp do paleoekologii Lednickiego Parku Krajobrazowego*, red. K. Tobolski, Poznań 1991 ISBN 83-232-0406-3
- T. II. *U progu chrześcijaństwa w Polsce. Ostrów Lednicki*, red. K. Żurowska, Kraków, t. 1: 1993 ISBN 83-86310-01-4, t. 2: 1994 ISBN 83-86310-02-2
- T. III. A. Filbrandt-Czaja, *Historia roślinności północnej części Lednickiego Parku Krajobrazowego ze szczególnym uwzględnieniem czynnika antropogenicznego*; K. Milecka, *Historia działalności człowieka w okolicach Giecza i Wagowa w świetle analizy pyłkowej*, red. K. Tobolski, Poznań brw. ISBN 83-903072-4-3
- T. IV. *Paleoekologiczne studium późnoglacialnych osadów jeziora Lednica w Imiołkach*, red. K. Tobolski, Bydgoszcz 1998 ISBN 83-87933-00-7
- T. V. *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, red. Z. Kurnatowska, t. 1: *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, Lednica–Toruń 2000 ISBN 83-903072-6-X
- T. VI. D. Makowiecki, *Hodowla oraz użytkowanie zwierząt na Ostrowie Lednickim w średniowieczu. Studium archeozoologiczne*, Poznań 2001 ISBN 83-903072-7-8
- T. VII. J. Górecki, *Gród na Ostrowie Lednickim na tle wybranych ośrodków grodowych pierwszej monarchii piastowskiej*, Poznań 2001 ISBN 83-903072-8-6
- T. VIII. A. Pelczyk, *Wielkopolski Park Etnograficzny między tradycyjną wsią a teorią i praktyką skansenologiczną*, Poznań 2002 ISBN 83-903072-9-4
- T. IX. M. Polcyn, *Archeobotaniczna interpretacja wczesnośredniowiecznych, podwodnych warstw kulturowych z Ostrowa Lednickiego i Giecza*, Lednica–Poznań 2003 ISBN 83-917364-4-X
- T. X. B. Siewczyński, *Zabytki architektoniczne Ostrowa Lednickiego w rekonstrukcji komputerowej*, Lednica–Poznań 2004 ISSN 1732-5471 ISBN 83-917364-3-1
- T. XI. *Rekonstrukcja dawnego budownictwa w rezerwach i skansenach*, Poznań 2006 ISSN 1732-5471
- T. XII. *Lednickie serc pamiątki. Legenda i wiersze z połowy XIX wieku*, wybór i wstęp A.M. Wyrwa, oprac. tekstów M. Olejniczak, A.M. Wyrwa, seria D, t. 1, Lednica 2009 ISBN 978-83-61371-06-9; wydanie II, zmienione i poszerzone, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-2698 ISBN 978-83-61371-60-1
- T. XIII. A.M. Wyrwa, *Święty Jakub Apostoł. Malakologiczne i historyczne ślady peregrynacji z ziem polskich do Santiago de Compostela*, seria C, t. 1, Lednica–Poznań 2009 ISBN 978-83-61371-07-6; wydanie II, zmienione i poszerzone, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-268X ISBN 978-83-61371-52-6

- T. XIV. *Custodia Memoriae. Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy — XL lat istnienia (1969–2009)*, red. A.M. Wyrwa, seria A, t. 1, Lednica 2009 ISSN 1732-5471
- T. XV. B. Paszkiewicz, *Monety z kościoła św. Mikołaja w Gieczu*, seria B1, t. 4, Lednica 2010 ISBN 978-83-61371-21-2
- T. XVI. *Stauroteka lednicka. Materiały, studia i analizy*, red. A.M. Wyrwa, seria C, t. 2, Lednica–Poznań 2009 ISSN 1732-5471; wydanie II, poprawione, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-268X ISBN 978-83-61371-53-3
- T. XVII. *Camino de Santiago. Szkice historyczne do peregrynacji i dziejów kultu św. Jakuba Apostoła Większego*, red. A.M. Wyrwa, seria D, t. 2, Lednica 2010 ISSN 2081-2698; wydanie II, zmienione i poszerzone, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-2698 ISBN 978-83-61371-61-8
- T. XVIII. *Przeszłość dla przyszłości. Problemy edukacji muzealnej*, red. J. Wrześniński, A.M. Wyrwa, seria A, t. 2, Lednica 2010 ISSN 1732-5471 ISBN 978-83-61371-20-5
- T. XIX. *35 lat Wielkopolskiego Parku Etnograficznego*, red. A. Pelczyk, A.M. Wyrwa, seria A, t. 3, Dziekanowice–Lednica 2010 ISSN 1732-5471 ISBN 978-83-61371-22-9
- T. XX. M. Romanow-Kujawa, *Współczesna rzeźba nieprofesjonalna w zbiorach Wielkopolskiego Parku Etnograficznego. Katalog*, seria B2, t. 1, Dziekanowice–Lednica 2010 ISBN 978-83-61371-23-6
- T. XXI. M. Fryza, *Ziemiański dwór ze Studzieńca*, seria D, t. 3, Lednica 2010 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-2698 ISBN 978-83-61371-24-3
- T. XXII. *Miecze średniowieczne z Ostrowa Lednickiego i Gieczu*, red. A.M. Wyrwa, P. Sankiewicz, P. Pudło, seria B1, t. 3, Dziekanowice–Lednica 2011 ISSN 1732-5471 ISSN 2083-0920 ISBN 978-83-61371-26-7
- T. XXIII. *Konserwacja drewna zabytkowego. Między teorią a praktyką*, red. A. Pelczyk, A.M. Wyrwa, seria A, t. 4, Dziekanowice–Lednica 2011 ISSN 1732-5471 ISSN 2083-1285 ISBN 978-83-61371-27-4
- T. XXIV. *Srebrny naszyjnik z kaptorgami i krzyżowatą zawieszka z Dziekanowic*, red. J. Wrześniński, A.M. Wyrwa, seria C, t. 3, Dziekanowice–Lednica 2011 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-268X ISBN 978-83-61371-29-8; wydanie II, poprawione, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-268X ISBN 978-83-61371-62-5
- T. XXV. *Liturgiczny grzebień z Ostrowa Lednickiego. Studium analityczne*, red. J. Górecki, A.M. Wyrwa, seria C, t. 4, Dziekanowice–Lednica 2012, ISSN 1732-

-5471 ISSN 2081-268X ISBN 978-83-61371-32-8; wydanie II, poprawione, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-268X ISBN 978-83-61371-59-5

T. XXVI. *Kościół, który zbudowali aniołowie. Zarys dziejów kościoła Wniebowzięcia NMP w Gieczu*, red. E. Indycka, A.M. Wyrwa, seria A, t. 5, Dziekanowice–Lednica 2012 ISSN 1732-5471 ISSN 2083-1285 ISBN 978-83-61371-33-5

T. XXVII. *Topory średniowieczne z Ostrowa Lednickiego i Gieczu*, red. P. Sankiewicz, A.M. Wyrwa, seria B1, t. 2, Lednica 2013 ISSN 1732-5471 ISSN 2083-0920 ISBN 978-83-61371-35-9

T. XXVIII. *Monety i biżuteria z Ostrowa Lednickiego i okolicy*, red. A. Tabaka, A.M. Wyrwa, seria B1, t. 5, Lednica 2013 ISSN 1732-5471 ISSN 2083-0920 ISBN 978-83-61371-34-2

T. XXIX. B. Ciciora, A.M. Wyrwa, *Zaprowadzenie chrześcijaństwa w Polsce. Krótkie studium obrazu Jana Matejki „Zaprowadzenie chrześcijaństwa w Polsce R.P. 965”*, seria A, t. 6, Dziekanowice–Lednica 2013, ISSN 1732-5471 ISSN 2083-1285 ISBN 978-83-61371-40-3

T. XXX. J. Linetty, *Karol Libelt. Rozprawa geologiczno-antropologiczna*, seria D, t. 4, Lednica 2013 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-2698 ISBN 978-83-61371-41-0

T. XXXI. A.M. Wyrwa, *Gdecz — Giecz. Scire est reminisci. Krótka historia wydobycia z zapomnienia rezydencji piastowskiej*, seria D, t. 5, Dziekanowice–Lednica 2014 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-2698 ISBN 978-83-61371-45-8

T. XXXII. Campana Mescio et Dobraua. *Jubileuszowy dzwon na 1050. rocznicę chrztu Polski na Ostrowie Lednickim*, red. A.M. Wyrwa, seria A, t. 7, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-2698 ISBN 978-83-61371-50-2

T. XXXIII. *Monety z Gieczu. Stanowisko nr 4*, red. Teresa Krysztofiak, Andrzej M. Wyrwa, seria B1, t. 6, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2083-0920 zestaw: ISBN 978-83-61371-66-3, t. 1 ISBN 978-83-61371-75-5; t. 2 ISBN 978-83-61371-76-2; t. 3 ISBN 978-83-61371-77-9

T. XXXIV. Z. Kalinowski, *Baseny chrzcielne z Ostrowa Lednickiego*, seria C, t. 5, Lednica 2015 ISSN 1732-5471 ISSN 2081-268X ISBN 978-83-61371-68-7